

491

№ 177.

LATVIJAS VALSTS ARHĪVS

LPSR Kultūras mantojuma

LPSR Vēstures muzejs

Fonds Nr. 491

Īstāriķu izlase

1944 - 1987.

UŠK.

Latvijas PSR Vēstures muzejs

VĒSTURISKA IZZIŅA

Latvijas PSR Vēstures muzeja (bijušā Etnogrāfiskā jeb Latviešu muzeja) fondus sāka komplektēt t.s. "latviešu tautiskās atmodas" laikmetā 19.gs. 60.gadu beigās. 1868.gadā nodibinājās Rīgas latviešu biedrība¹⁾, bet 1869.g. 4.maijā RLB Zinību komisija, pie kuras organizēja RLB Zinību komisijas muzeju. Zinību komisija, pretstatā pastāvošajam vācu muzejam - Domu muzejam, sāka vākt materiālus Latviešu muzeja dibināšanai. Tātad - 1869.g. ir muzeja dibināšanas gads.

Pirmie muzeju materiālu vācēji un glabātāji bija latviešu skolotāji, rakstnieki, sabiedriskie darbinieki un zinātnieki. Aktīvi muzeja materiālu vācēji bija: A.Spemde, M.Skruzītis, Z.Novickovs, M.Siliņš, A.Dīriķis u.c. Tautas masas atsaucīgi atbalstīja šo pasākumu.

1885.g., kad muzeja direktors bija A.Dīriķis, viņš katalogizēja daļu numismātiskā materiāla.

1886.g. par materiālu vākšanu izsniedza pirmo atlīdzību - 15 rubļus. Šajā laikā, bez vēsturiskiem priekšmetiem, bija savāktas ap 23.000 tautas dziesmu, 1050 parunu un sakāmvārdu, vairāki herbāriji. Muzejam nebija savu telpu, tas traucēja darbu - nevarēja ierīkot izstādes un komplektēt fondus.

1894.g. izsludināja 10.Viskrievijas Arheoloģijas kongresu, kuru 1896.g. rīkoja Rīgā. RLB Zinību komisija ierosināja sarīkot kongresa laikā latviešu etnogrāfisko izstādi. Tāpēc noorganizēja 8 ekspedīcijas un savāca 6606 priekšmetus²⁾.

1) "Balss", 1888.g. Nr.37

2) "Baltijas Vēstnesis", 1895.g., Nr.37

Ekspedīcijām un priekšmetu iepirkšanai RLB izlietoja ap 3500 rubļu. Tās bija pirmās lielākās zinātniskās ekspedīcijas Latvijā. RLB Zinību komisijas muzeja pārzinis bija Z. Novickis. Viņš sīki iepazinās ar Petrogradas un Maskavas muzeju darbu, lai pareizi varētu iekārtot izstādi. Latviešu etnogrāfiskā izstāde Rīgā darbojās 1896.g. no 1.-20. augustam. Izstāde ieguva lielu popularitāti tautā. Izstādes ienākumi sedza visus ekspedīcijas izdevumus un deva vēl 1895 rubļu pārpalikuma. Šī izstāde lika pamatus etnogrāfiskajam muzejam.

Pēc izstādes slēgšanas, telpu trūkuma dēļ, eksponātus nevārēja izvietot publikas apskatei. Tos novietoja Jura baznīcā. Vāciskā Rīgas pilsētas valde telpas muzejam nedeva.

1905.g. RLB nopirka namu Mērķeļa ielā 15, kur divās istabās iekārtoja arheoloģisko un etnogrāfisko nodaļu, trešajā - ierīkoja numismātisko, kugniecības un zvejniecības nodaļu.

1905.g. oktobrī muzeju atvēra publikas apskatei 3 stundas dienā - trešdienās un sestdienās. 1946.g. muzejs bija atvērts 60 dienas, 1965.g. jau 296, 1965.g. - 270 dienas. Piecu gadu laikā, līdz 1910.g. 31. decembrim muzeju bija apmeklējuši 7927 cilvēki, t.i. caurmērā 1585 cilvēki gadā (1946.g. - 8322 cilvēki, 1955.g. - 60.028 cilvēki, 1965.g. - 51592 cilvēki).

Tā kā cariskā valdība un Rīgas pilsētas valde nedeva līdzekļus muzeja ēkas celšanai, sākās ziedojumu vākšana. Savāca 150.000 zelta rubļu un 1914.g. uzsāka muzeja ēkas būvdarbus tagadējā Kronvalda bulvārī, ko pārtrauca I. imperiālistiskais karš. 1915.g., kad Rīgai tuvojās fronte, muzeja pārzinis M. Silinš muzeja eksponātus novietoja RLB jaunā nama pagrabā (tag. Padomju Armijas apgabalu virsnieku namā) un aizmūrēja. Tikai 1917.g. eksponātus izņēma un novietoja agrākajās telpās.

1919.g., kad nodibinājās Padomju vara, muzeja kolekcijas pasludināja par valsts īpašumu (Izglītības komisariāta 1919.g.

9.aprīļa rīkojums Nr.49). 1919.g. 11.maijā muzeja eksponātus sāka pārvietot atsevišķā telpā, blakus Domu muzejam.

1919.g. beigās, pēc Padomju varas sakāves, RLB nodeva Etnogrāfisko muzeju Mākslas un kultūras departamenta pārziņā.

1920.g. 4.februārī Etnogrāfiskajam muzejam ierādīja 3 istabas Rīgas pils 4.stāvā.

1923.g. nodibināja Pieminēkļu valdi un līdz ar to paplašinājas vēsturisku, etnogrāfisku priekšmetu vākšana.

1929.g. Etnogrāfisko muzeju pārdēvē par "Valsts vēstures muzeju".

1937.g. Valsts vēstures muzejam nodibināja nodaļas Jelgavā, Cēsīs, Daugavpilī.

Jaunas perspektīvas muzeja darbā pavērās ar Padomju varas nodibināšanos Latvijā 1940.g.

1940.g. 1.oktobrī Valsts vēstures muzejam pievienoja bijušo Pieminēkļu valdes Brīvdabas muzeju. Visus prāvātos muzejus provincē pasludināja par Valsts vēstures muzeja nodaļām. Muzeja darbu vadīja Izglītības Tautas komisariāts.

Muzeja jauniesākto darbu pārtrauca Lielais Tēvijas karš: ekspozīcijas slēdza, fondus pārvietoja, lielu daļu no muzeja telpām aizņēma vācu karaspēka vajadzībām.

1944.g. pirmajā pusgadā visas kolekcijas iesaiņoja koka kastēs un pārvietoja uz pirmo stāvu. 1944.g. oktobra pirmajās dienās saņēma "reihskomisāra" rīkojumu un visus vērtīgākos muzeja materiālus aizveda uz Vāciju.

1944.g. 13.oktobrī, kad Padomju Armija atbrīvoja Rīgu, sākās Valsts vēstures muzeja atjaunošanas darbs. Darbu muzejs sāka grūtos apstākļos - eksponātu nebija, trūka darbinieku.

Ar 1945.g. muzeju pārdēvēja par "Centrālo valsts vēstures muzeju".

Līdz 1945.g. sākumam bija savākti 8174 arheoloģiski priekšmeti un vairākas kastes ar pilskalnu keramikas izrakumiem. 1945.g. pavasarī sarīkoja pirmo izstādi, otru vasarā - "Revolūciomarā kustība un latviešu kultūra".

1946.g. sākumā caur Čehoslovākiju saņēma muzeja izlaupītās arheoloģiskās un etnogrāfiskās kolekcijas, ko vācieši aizveda 1944.g.

Padomju varas laikā strauji pieauga fondu skaits. Ja 1940.g. muzejā glabājās 130.000 priekšmetu, tad 1955.g. - 332.484 un 1965.g. - 404.146.

Līdz 1946.g. ^{martam} ~~septembrim~~ muzeja darbu vadīja Izglītības Tautas Komisariāts, līdz 1953.g. maijam muzeja darbību vadīja un kontrolēja Ministru Padomes Izglītības un kultūras iestāžu Komiteja, tad - Latvijas PSR Kultūras ministrija. *no 1953.g. maijā*

Ar 1958.g. 1.jūliju Centrālo Valsts vēstures muzeju pārdēvē par "Latvijas PSR Vēstures muzeju (LPSR Kultūras ministrijas 1956.g. 28.maija pavēle Nr.466).

Ar 1963.g. 1.janvāri izveido Latvijas PSR Vēstures un revolūcijas muzeju apvienoto direkciju, apvienojot Latvijas PSR Vēstures muzeju, Rīgas Valsts vēstures muzeju, LPSR Valsts revolūcijas muzeju un LPSR Valsts etnogrāfisko muzeju. (Kultūras ministrijas 1962.g. 7.decembra pavēle Nr.650).

Latvijas PSR Vēstures muzejs ir zinātniski - pētnieciskā iestāde, galvenā arheoloģisko un vēstures materiālu krātuve. Muzeja uzdevums - popularizēt vēstures zināšanas, palīdzēt celt komunismu.

Šo uzdevumu veikšanai muzejs:

- 1) vāc, zinātniski apstrādā, glabē, popularizē un publicē materiālus, kas atspoguļo Latvijas PSR Vēsturi;
- 2) organizē zinātniskas ekspedīcijas, izbraukumus un komandējumus Latvijas PSR Vēstures materiālu vākšanai un pētīšanai repub-

likā un ārpus tās robežām;

- 3) iekārto muzeja pastāvīgo Latvijas PSR Vēstures ekspozīciju, kurā uz vēsturiskā materiālisma pamatiem loģiskā un hronoloģiskā secībā parāda LPSR vēsturi, iekārto stacionāras un pārvietojamas izstādes par dažādiem vēstures, ekonomikas un kultūras jautājumiem;
- 4) organizē muzejā vispārējās un tematiskās ekskursijas, lekcijas, pārrunas un sniedz zinātniskas konsultācijas par Latvijas PSR vēstures, arheoloģijas, etnogrāfijas, numismātikas un reliģijas un ateisma vēstures jautājumiem uz muzeja materiāla pamata;
- 5) saskaņā ar "Noteikumiem par Latvijas PSR vēstures muzeja ārštata līdzstrādnieku aktīvu" organizē visā republikā muzeja ārštata korespondentu tīklu muzejam nepieciešamo vēsturisko materiālu vākšanai, sasauc šo korespondentu apspriedes un konferences, izsūta instrukcijas un norādījumus par viņu darbu;
- 6) sniedz zinātnisku un metodisku palīdzību republikas novadpētniecības muzejiem, ar saviem muzeja fondiem papildina novadpētniecības muzeju ekspozīcijas, vada novadpētniecības muzeju zinātniski - pētniecisko darbu Latvijas PSR vēsturē, popularizē novadpētniecības muzeju darba pieredzi;
- 7) organizē zinātniskas apspriedes, konferences, izdod savus zinātniskos darbus, katalogus, muzeja materiālu publikācijas un publicē savus pētījumus periodiskos izdevumos;
- 8) koordinē savu ekspozīciju, konferenču un publikācijas darbu ar republikas zinātniski - pētnieciskām, kultūrizglītības iestādēm un sabiedriskām organizācijām.

Muzeja struktūra 1941. un 1944. g. bija šāda:

I. Muzeja vadība

II Muzeja nodaļas -

a) arheoloģijas nodaļa

b) etnogrāfijas nodaļa

- c) vēstures nodaļa
- d) numismātikas nodaļa
- e) Darbnīcas - Restaurācijas laboratorijas, foto kabinets, galdnieku darbnīca, mazgātava jeb ķīmiskā tīrītava
- f) biblioteka

III Administratīvi - saimnieciskais personāls

Muzeja darbības laikā nodaļas mainījušās.

Vēstures nodaļu izveidoja 1944.g., bet 1956.g. sadala divās daļās - Pirmspadomju un Padomju perioda vēstures nodaļā. 1958.g. izveido atkal "Vēstures nodaļu".

Biblioteku izveidoja 1944.g., bet 1946.g. pārdēvē par "Zinātnisko biblioteku".

Vēstures pieminekļu aizsardzības nodaļu izveidoja 1948.g., 1951.g. pārdēvēja par "Pieminekļu uzskaites un fondu apmaiņas nodaļu". 1953.g. pārdēvē par "Pieminekļu uzskaites nodaļu", bet 1957.g. šī nodaļa ir likvidēta.

Masu darba sektoru izveidoja 1948.g., 1958.g. pārdēvēja par "Masu darba un fondu nodaļu", ko ar 1963.g. 1. janvāri likvidēja un tā vietā iecēla muzeja galveno fondu glabātāju, bet no 1963.g. fondu nodaļa. Mūzikas un teātra vēstures nodaļu izveidoja 1956.g. 1958.g. pārdēvēta par "Mākslas vēstures nodaļu", ar 1963.g. 1. janvāri likvidēja un nodeda J. Raiņa literatūras un mākslas muzejam.

Restaurācijas nodaļu izveido 1948.g. uz restaurācijas darbnīcas bāzes, kura darbojas no 1944.g. 1957.g. pārdēvēta par "Restaurācijas un fondu nodaļu, bet 1958.g. par "Restaurācijas nodaļu".

Fotolaboratoriju izveidoja 1951.g. Līdz tam bija tikai fotolaborants, 1957.g. pievienota Restaurācijas nodaļai.

Zinātniski metodisko nodaļu izveido 1952.g., 1958.g.
pārdēvē par Zinātniski - metodisko biroju, bet no 1963.g. pie muzeju
apvienotas direkcijas.
Muzejā ir Zinātniskais arhīvs, kurš izveidots sākot ar
1950.gadu.

Muzeja struktūra 1967.gadā ir šāda:

I LPSR Vēstures muzeju apvienotā direkcija.

II Muzeja nodaļas:

- a) Arheoloģijas nodaļa
- b) Etnogrāfijas nodaļa
- c) Vēstures nodaļa
- d) Numismātikas nodaļa
- e) Reliģijas vēstures un ateisma nodaļa no 1963.g.
- f) Fondu nodaļa
- g) Izstāžu nodaļa no 1967.g.
- h) Zinātniskā biblioteka
- ii/ Restaurācijas nodaļa

Pastāvīgi glabājamo dokumentāro materiālu zinātniski -
tehniska apdare notiek otro reizi: - 1962.g. un 1967.g.

Latvijas PSR Vēstures muzeja ekspertu komisija izskatīja
1032 lietas par 1944.-1965.g., iznīcināšanā izdalīja 826 lietas,
pastāvīgā glabāšanā atstāja 74 un par personālo sastāvu 135
glabājamās vienības.

Sastādīti 3 apraksti:

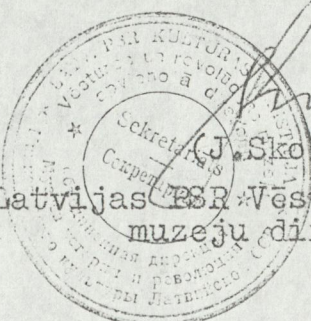
1. Apraksts Nr.1 - pastāvīgi glabājamie dokumentārie materiāli
par 1944.g. - 1966.g. 68 gl.v.
2. Apraksts Nr.2 - personālā sastāva dokumentārie materiāli
par 1944.g. - 1962.g. 135 gl.v.
3. Apraksts Nr.3 - Vietējās komitejas pastāvīgi glabājamie
dokumentārie materiāli par 1944.g. - 1961.g.

Apraksti sastādīti pēc nomināli - hronoloģiskā principa.

Pastāvīgajā glabāšanā atstātie dokumentārie materiāli raksturo Latvijas PSR Vēstures muzeja pamatdarbību: nolikumi, zinātniskās padomes un ražošanas sapulču protokoli, muzeja direktora pavēles, muzeja darba plāni, atskaites, štatu saraksti u.c., kā arī personālā sastāva dokumentārie materiāli: darbinieku personīgās lietas, personīgo rēķinu kartītes, algu saraksti u.c.

Pastāvīgi glabājamie dokumentārie materiāli ir saglabājušies.

Sekretārs (J. Skolis)
Latvijas PSR Vēstures un revolūcijas
muzeju direktors.

1967. gada "13" maijā

LATVIJAS PSR VĒSTURES MUZEJS

VĒSTURISKA IZZIŅA (papildinājums)

I

Ar 1970.g. 1.janvāri reorganizēja Latvijas PSR Vēstures un Revolūcijas muzeju apvienoto direkciju (LPSR Kultūras ministrijas 1969.g. 19.decembra pavēle Nr.462) un katrā muzejā ir atkal savs administratīvi saimnieciskais personāls.

Muzeja struktūra 1970.g. 1.janvārī bija šāda:

I Administratīvi saimnieciskais personāls

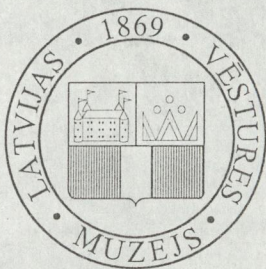
II Muzeja nodaļas:

1. Arheoloģijas nodaļa,
2. Etnogrāfijas nodaļa,
3. Vēstures nodaļa,
4. Numismātikas nodaļa,
5. Reliģijas vēstures un ateisma nodaļa ,
6. Izstāžu nodaļa,
7. Masu nodaļa,
8. Fondu nodaļa,
9. Zinātniski-metodiskā nodaļa,
10. Zinātniskās restaurācijas nodaļa,
11. Zinātniskā biblioteka.

II

Dokumentāro materiālu zinātniski tehniskā apdare veikta par 1970.g., jo par 1966.-1969.g. kad bija Latvijas PSR Vēstures un Revolūcijas muzeju apvienotā direkcija, muzejā nebija pastāvīgi glabājamo un personālā sastāva dokumentārie materiāli.

Personālā sastāva dokumentāro materiālu apraksts sākas ne ar 1970.g., bet ar 1969.g., jo darbinieku personīgo rēķinu kartītes nodotas muzejam par šo gadu kā nepieciešamas turpmākajā darbā. *Apn N1 loks N 69-70 u nepilns, oriģināli atrodas muzeju direkcijā.*

LATVIJAS VĒSTURES MUZEJS

Pils laukums 3 (pilī), Rīga, LV 1047, Latvija; tel. 7223004, fax. 7220586
History Museum of Latvia, Pils laukums 3 (castle), Riga, LV 1047, Latvia;
ph. +371-7223004, fax. 7220586

VĒSTURISKĀS IZZIŅAS TURPINĀJUMS

1

Laika posmā no 1971. - 1987. gadam darbības virzieni, uzdevumi un struktūra nav mainījusies.

No 1972. gada - 1992. gadam muzejam nebija sava grāmatveidība. Sākot ar 1992. gada augustu tā tika izveidota.

11

Pastāvīgi glabājamās un personālā sastāva lietas sakārtotas par 1971. - 1987. gadu.

Aprakstā Nr. 1 ierakstītas pastāvīgi glabājamās lietas par 1971. - 1987. gadu.

Aprakstā Nr. 2 ierakstītas personālā sastāva lietas no 1971. - 1987. gadam.

Aprakstos lietas sistematizētas pēc nomināli - hronoloģiskās pazīmes. Lietas pilnībā nav saglabājušās. Par iztrūkstošām lietām sastādīts akts.

Pastāvīgi glabājamās lietas no 1944. - 1987. gadam nodotas Valsts arhīva Kultūras dokumentu daļas glabāšanā.

Izziņu sastādīja
Atbildīgais par arhīvu

S. Granta

Ar izziņu iepazīnās
Muzeja direktore

I. Baumane

Šī lietā U (reģistrācija)
numurētas U. U.
1907. g. U. U.
L. ve. Elvinsone